

Föreningen Gamla Carlsrona

Medlemsblad

Kaulskroniten

1:2009

Kalendarium över 2009 års begivenheter för Föreningen Gamla Carlschronas medlemmar

På grund av nya bestämmelser gällande brandutrymning har vi tvingats begränsa publikantalet till högst 20 personer per gång. Blir antal intresserade personer flera än tillåtet, dubblar vi programmen.

Onsdagen 21 januari, kl. 15.00

Bildvisning i föreningslokalen. Vi bjuder på kaffe med dopp. Förhandsanmälan!

Onsdagen 18 februari, kl. 15.00

Bildvisning i föreningslokalen. Vi bjuder på kaffe med dopp. Förhandsanmälan!

Onsdagen 18 mars, kl. 19.00

Filmvisning i föreningslokalen. Vi bjuder på kaffe med dopp. Förhandsanmälan!

Torsdag 16 april, kl. 14.00

Stadsvandring per buss med start från Alamedan 11. Guide: Sven Norén. Utfärden avslutas med kaffe och rågskorpa i föreningslokalen. Förhandsanmälan! Kostnad 20:-

Onsdag 13 maj, kl. 18.00

Sussie Svensson kåserar om Basareholmen. Vi bjuder på kaffe med dopp. Förhandsanmälan!

Torsdagen 13 augusti kl.10.00

Avresa från Rådhuset, Stortorget. Utflykt till Brömsebro via Steneryds ängar, Hällristningarna, Kristianopel, Avaskär, Brömsebro. Åter Stortorget Karlskrona. FGC bjuder på bussbiljetten! Glöm ej lunchkorg som kan inmundigas när tid och plats passar. Förhandsanmälan är bindande! Guide: Sven Norén.

Torsdagen 17 september kl. 13.30

Studiebesök på Blekinge Läns Tidnings officin. Förhandsanmälan!

Onsdagen 14 oktober kl. 18.00

Besök av kulturpersonligheten Johny Carlsson från Olofström som berättar om "Sitt liv som bokhandlare". Förhandsanmälan!

Torsdagen 19 november kl. 18.00

Hanna Flyborg presenterar sin bok "Svala, flyg till hemmet". Vi bjuder på kaffe med dopp. Förhandsanmälan!

Söndagen 29 november kl. 12.00 – 17.00

1:a advent. Öppet hus. Nils-Harald Ottosson presenterar sin bok "Svea, 100 år" kl. 13.30.

Föreningen Gamla Carlscrona

Bankgiro 387-1068

Organisationsnummer 835000-3482

Kaulskroniten, medlemsblad för Föreningen Gamla Carlscrona,

Nr 1, 2009, 24:e årgången. Upplaga 3.500 ex. ISSN 0430-8433

Föreningen Gamla Carlscrona, Alamedan 11, 371 31 Karlskrona.

Tfn: 0455-10191 Telefonsvarare: 10190, E-postadress: info@fgc.nu

Välkomna till vår hemsida adress: www.fgc.nu

Redaktör: Sten A. Petersson, Tobias väg 12, 370 22 Drottningstjärn, tel: 0455-33 94 27

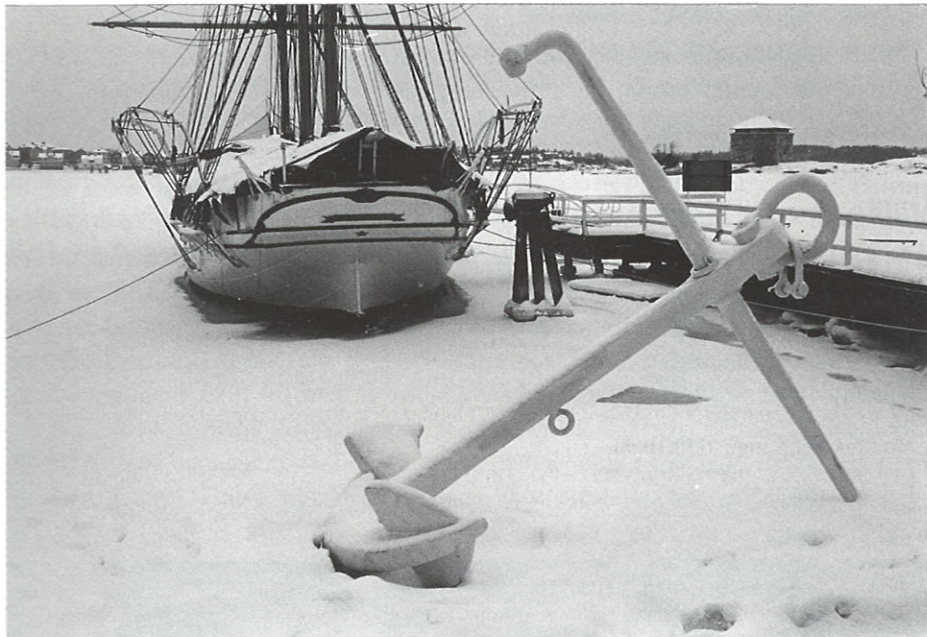
Layout: JIMLOS AB, Lars-Olov Stenborg, info@jimlos.se

För uppgifter i medlemsbladet ansvarar respektive författare.

Föreningslokalen är öppen varje **helgfri onsdag klockan 17.00-19.00** från **september t o m maj**, dessutom efter telefonöverenskommelse.

Redaktören har ordet !

Jarramas, vid Borgmästarefjärden, för 24 år sedan. Foto Gunnar Ekström

Skeppsgossefartyget **Jarramas**, symbolen för Karlskrona, efter Marinmusikkåren och Rosenbom, ärvde sitt turkiska namn efter flera föregångare, byggda i Karlskrona. Det är alltså mer än "kåldolmarna", som minner om den tid "krigarkonungen" Karl XII tillbringade i Bender. Härifrån sände han order till Sverige att, på Karlskronavarvet, låta bygga två fregatter, med de turkiska namnen för "Blixt" och "Dunder", Jilderim och Jaramaz. Försvenskat blev det Illerim och Jarramas. I januari 1775, under Gustav IIIs regering, byggdes åter en Jarramas. Denna fregatt är mest känd för sitt uppdrag att upprätta en svensk garnison i Gustavia, på svenskkolonien Saint Barthelemy, 1802. Direkt efter detta uppdrag kommanderades hon till **Sveriges bortglömda krig**, i Tripoli (nuvarande Libyen). Kriget hade föranletts av att Pachan i Tripoli, 17/6 1800, låtit sätta ned flaggstången framför svenska konsulatet.

Mera känt både genom böcker och historiska tidskrifter blev däremot "systerfregatten", **Illerim**, efter sin äventyrliga och olycksdrabbade resa i medelhavet 1779. Denna svenska "expedition", med gåvor till sultanen av Marocko, var en av många. Dessa s.k. "expeditioner", kan ses som mutor, för att svenska handelsfartyg skulle få segla ostörda av **pirater**, i medelhavet.

Redan 1775 fick den ryktbare karlskronasonen Johan Puke kommandering på Linjeskeppet "Prins Karl", byggt i Karlskrona 17 år tidigare. Då gällde det förhandlingar i

Marocko om kaperierna av handelsfartyg. De europeiska länderna hade då , med vapenmakt, sökt stävja sjöröveriet. Den tidens pirater kom från de s.k. ”Barbareskstaterna”, alltså länderna längs den nordafrikanska medelhavskusten. **Känns detta igen?**

”**Karlskronafloktan**” kommer under 2009, att åter få uppdrag att skydda handelsfartyg, med bl.a. mattransporter, mot afrikanska pirater – nu utanför Somalias kust.

Historien upprepar sig!

Välkomna till Kaulskroniten, 24:e årgången.

Året var 1986. Jag hade då 10 intensiva år, med uppdrag, som matrikelhandläggare och därefter sekreterare, bakom mig. Föreningen producerade årliga verksamhetsfilmer, genom vår filmansvarige, Anders Abrahamsson. Anders hade detta uppdrag, till och med 1997. Föreningens tidigare ordförande, Bengt Garting, som skrev flera böcker, under dessa år, höll på med föreningens närradioverksamhet, fram till 1990. Styrelsemedlemmar reste under 1980-talet flera gånger till huvudstaden, med ”filmpatrullen”. Året var 1986 och Erland Janner ordförande i styrelsen. Jag ville bidra med något nytt och startade upp denna medlemsskrift, som, efter en pristävling i nr. 1 1986, döptes till **Kaulskroniten**.

Årsmötet 1986 öppnas. Ordförande Erland Janner och undertecknad Sten A. Petersson, Sekreterare, tillika redaktör för Kaulskroniten, som just utkommit med sitt första nummer. Fotografen var, givetvis, Gunnar Ekström.

Inledningsvis en bild av **vår älskade marinmusikkår**. Hösten 1973 lämnade Åke Dohlin tjänsten att leda musikkåren. På denna bild, ur fotoarkivet, ser vi Egon Kjerrman, som tillträtt på denna post. Tillfälligtvis har han överlåtit "dirigentpinnen" till en ung Karlskronit. Förhoppningsvis känner någon av läsarna igen sig själv, eller bekanta, på fotot, som togs av Föreningens idoge fotograf, Gunnar Ekström.

Marinens musikkår under ledning av Egon Kjerrman, mitten 1970-talet.

Det kom in ett brev med ett fotografi från Karlskronavarvet för 80 år sedan, en grupp-bild, där brevskrivarens morfar med son var med. Beklagligtvis medgav bildkvaliten inte tillfredställande återgivning i medlemsbladet. Brevskrivaren heter Björn Lütz och var släkt med fotografen Lilly Trovall-Lütz, vars bild över marinregementets tärtläger på Vämö 1871, jag hade med, på sid14 föreg. Kaulskroniten. Björn skriver bl.a.: "Vår släkt invandrade till Sverige efter 1815 då Svenska Flottan lade ner sin verksamhet i Grefsvald i Tyskland och flyttade över sin verksamhet till Karlskrona. Johan Fredrik Lütz, född 1787 i Strausburg, var Skeppsbyggare till yrket, innan han fick anställning på Svenska Marinen i Greifsvald. Av fyra söner, varav en föddes i Grefsvald och de tre yngre i Karlskrona, mellan 1818 –1829, fick en del anställning som militär både vid flottan och en del, som min morfarsfar på Karlskronavarvet. Han blev gevarssmed och hette Wilhelm Fredrik Lütz, född 1825. En av hans pojkar var min morfar Knut Lütz och han liksom hans söner Nils och Gösta började även de arbeta på Karlskronavarvet." Jag tackar för hälsningen som ger oss en del intressant varvshistoria.

Föregående "blad" slutade på **Pantarholmen**, varför jag tar upp den tråden och inleder mitt bildsvep härifrån.

Pantarholmen som stadsdel, har inte beskrivits ingående i stadens historia, men var långt ifrån obetydlig. Stadens enda infart gick först tvärs över "holmen". Här hade byggts med enkla småhus, där tomterna, inte som på Trossö, inskränkts av stadsplanens uppritade linjer. Man hade fått godkänt att utforma fritt, efter ägarnas önskemål. Pantarholmen var "uppväxt" på båda sidor landsvägen och bebyggelsen inte jämförbar med sjömännens och timmermännens stugor, på de andra "förstäderna", Björkholmen och Västerudden. Infarten till Trossö var planlagd och påbörjad redan under Karl XI:s tid, då staden grundlagts, men blev helt färdigställd, först efter 200 år, av byggnadschefen Alarik Lagergreen. Lagergreens byggnadskonst kan beskådas, även den på Pantarholmen. Ett "svävande" salutorg". Kanske det orginellaste torg, som världen skådat. Barktorget, hade uppförts som ett nödhjälpsarbetsprojekt. Torget vilade på en "socket" av huggen gråsten, vilken ännu kan beskådas.

Infartsleden kom naturligtvis att få namnet Landsväggsgatan. Längs gatan låg de tre garverierna, Scollins, (se föregående medlemsblad) C Montelius och Bergenheims. Landsväggsgatan mynnade ut, eller började, om man så vill, vid Brohålan, där under hela min uppväxt apoteket Pantern låg.

På detta vykort från 1939 är spårvagnen på Landsväggsgatan på väg mot Trossö. Så här minns jag gatan, då vi kom från "staun", på väg till mormor på "kajen 18".

Apoteket Pantern inrättades januari 1910, som stadens tredje apotek, efter Göta Lejon och Tre kronor inne på Trossö, adressen var först Landsväggsgatan 15.

Apoteksprivilegiet hade tilldelats G F Horner. Företaget flyttades till nummer 7 och slutligen till nummer 2 vid Landsväggsgatan.

Pantarholmen hade då mist sin ursprungliga karaktär av holme. Utfyllnader medförde att en ny infart (Sunnavägen) nu gick där havet tidigare mött ön, alltså mellan järnvägsbanken och stranden, där bilarna kommer på bilden. Med utfyllnaden och nybebyggelsen försvann ”Magasinsgatan”, som tidigare förband Landsväggsgatan med Sunnavägen strax ”ovanför” apoteket. Pantarholmen som förr mest beboddes av de som arbetade på kakelfabriken, garverierna, järnvägen eller vid hamnen och en och annan underofficer, som min morfar, har nu bebyggt med moderna, tidsenliga, bostadshus. Här bor nu folk ur alla samhällsklasser.

Ovanstående gamla foto från 1875, signerat fotograf Karl Karlsson, visar tåget från Trossö, som just passerat Pantarholmen. Området innanför banvallen skulle senare bli Sunnavägen och Tullparken är ännu inte utfyllt. Över utfyllnaden fram till ”Blå Port”, stadens andra landförbindelse körde det första tåget 3 mars 1874. På 1960-talet har fyllts ut, även ut mot hamnen, där dagens infartsled går fram, strax bortom fartyget på fotot.

Strandpartiet i förgrund tillhör de s.k. **oxbackarna** på ”yttre Wämö”, där stadens nya lasarett, i dag Tullskolan, uppfördes. Röken från ångloket skymmer Thorsellska magasinet, en större affärsrörelse, ägd av handlanden A U Thorsell, byggd på pålar i vattnet. Till magasinet kom man via en tunnel under järnvägen från Sunnavägen. Thorsell hade sitt bostadshus på just Magasinsgatan.

Här mynnar den försvunna lilla Magasinsgatan ut. Staketet skyddar mot järnvägen, som dragits fram längs med strandkanten. När Sunnavägen breddades som ny infart, försvann bebyggelsen närmast, men stenhuset till vänster, finns ännu kvar, som nästa bild visar. Gatan försvann helt, då HSB byggde sina "bostadskaserner" rakt genom kvarteret på 1930-talet.

Bilden längst ned på sidan 8, liksom föregående bild, kommer från C A Månssons glasplåtsnegativ, visar samma hus från Sunnavägen, med det ännu befintliga stenhuset till höger. Den lilla backen, upp mot Östergatan, tager sin början, än i dag, just där personerna grupperat sig för fotografen. Till vänster skymtar vi Thorsellska magasinet. BKBs stationsbyggnad finns med i bakgrunden. Där Magasinsgatan mynnar ut, står ett träd och vi ser gaveln på en stuga. Denna flyttades, då bebyggelsen här revs 1927-1928, till Vämöparken och kallas där, kort och gott, Pantarholmsstugan. Bilderna är tagna, då 1900-talet ännu var ungt.

”Sjön” Trekanten. Jag kan bara inte stå emot att ta med denna bild.

Det tog många år att fylla ut det område, utanför Blå port, längs järnvägen, som i dag kallas muddret, där nu bl.a Träbolaget ligger. Redan då jag var ung, kunde man gå torrskodd längs rälsen, till slakteriet (nuvarande postterminalen). Den lilla holme, som skymtar bakom loket på sidan 7, finns ännu, som en kulle, i det utfyllda området. Här fanns, mellan holmen och rälsen, under min uppväxt, ett litet hus, tillhörande järnvägens spårrområde och en liten trekantig damm, som tillkommit vid utfyllningen. Ungdomar brukade hålla till här vintertid, för att åka skridsko, då det grunda vattnet fort blev tillfruset.

Mitt starkaste minne härifrån är svanparet, som höll till här, för det var ovanligtvis **svarta svanar**. Då jag har en bild på de vackra fåglarna, många med mig säkert minns, om inte härifrån, så från brohålan, dit de sökte sig vintertid, vill jag delge läskretsen detta minne.

Nu tar jag ett raskt språng in till Trossö, för att besöka fler **försvunna gator och gränder**.

Då jag var nästan 15 år gammal, senhösten 1952, bytte min pappa arbete och började på Länsstyrelsen. Vi måste då lämna tjänstebostaden vid Kungsbrogatan och flyttade till ett av byggmästare Strigård nyuppfört bostadshus, med adress **Skomakaregatan 16**. Här ändrades gatubilden totalt, då man snart byggde flera moderna fastigheter längs Skomakaregatan. Den lilla stump av gatan, som ledde till V. Prinsgatan försvann helt. Det enda som blev kvar och står där, i ensamt majestät, än i dag, är den stora Eken, utanför nuvarande nr. 16.

Bilden ovan visar backen upp från V.Prinsgatan. Samtliga hus på bilden är, liksom backen, idag försvunna Vid det mörka huset finns nu ett mindre ”parkeringstorg”. Eken utgör enda minnet av den stora, välskötta trädgård, som fanns här. Denna gård hade skonats vid den stora branden 1790. I början av förra seklet var den höga stenfoten blåmålad och huset hade fotfarande sina tjärade träluckor kvar från 1600-talet. Den stora trädgården, skuggad av eken, var en idyll med valnötter och andra exotiska växter. Adressen var Skomakaregatan 22, och fastighetern benämndes Orners hus. Tidstypiskt för denna bild, från sent 40-tal, är vedtraven uppe på backen. Vedhandlarna travade veden utanför beställarens fastigheter. Inne på gårdarna arbetades det sedan med uppsågning och huggning och instapling av vinterveden i vedbodarna. I det större huset till vänster bodde två på sin tid väl kända lärarinnor, Signe Österberg och Anna Svensson. Husägare var verkmästaren C.A. Österberg.

Stugan längst ner till vänster i bild benämndes Törnströmska stugan. Den hade 1862 förvärvats av kronomålaren W. F. Törnström, fader till kände konstnären Isidor Törnström. Anfadern, den berömda galjonsbildhuggaren Johan Törnström, hade haft sitt hus på Teatergatan, uppe på Västerudden.

Nedanstående foto visar motsvarande sida av Skomakarebacken, där eken får utgöra riktmärke. Fotografen som är okänd har stått nere på V. Prinsgatan. Huset närmast till höger kallades båtsman "Gräggen" stuga och det lilla huset där-

Galjonsbildhuggaren Johan Törnströms hus på Teatergatan. Huset är det långa bakom gaslyktan.

efter kallades "Kneckta Bettys stuga". Betty kallades också "I 7:s lilla fästmö". Detta var på den tiden grenadjärregementet I 7 fortfarande var verksamt i staden. Kasernerna som sedan blev KA 2 ingår numera i högskoleområdet på Gräsvik. Namntillmälen, som dessa, var vanligt på medmänniskorna i det gamla Karlskrona .

De två därpå följande husen finns ännu kvar. Huset som man bara ser taket på, beboddes på 1880 talet av mina farföräldrar. Min fars äldsta syskon föddes här.

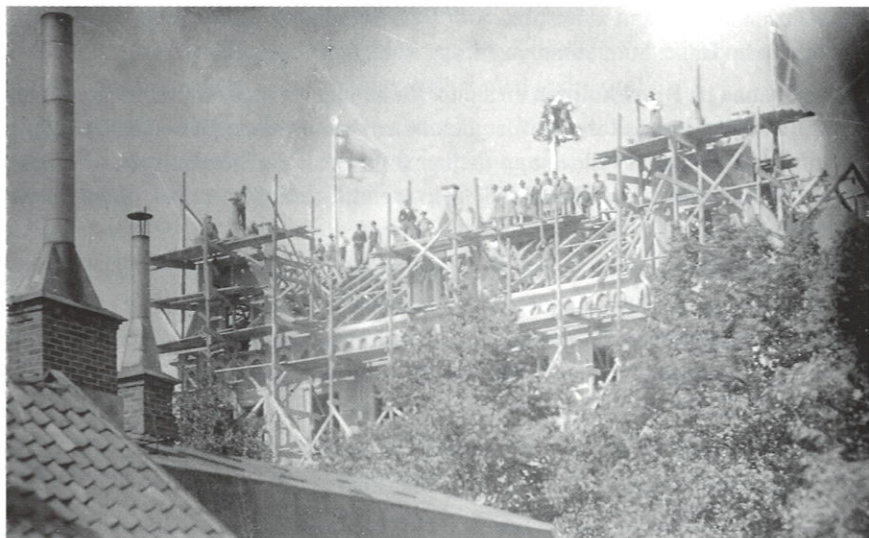
Helt **försvunna** är också **gränderna**, utom Brunnsgården, **vid Vallgatan**. Jag tänker då på, från Kungsbron sett, **Ugglas gränd och Ankarstjernas gränd**, där idag "bostadskasernerna" dominerar.

Ugglas gränd med typisk kullerstensbeläggning. Det mörka huset mitt i bild, vetter med fasaden mot Alamedan. Det stora huset som skymtar är Aug. Strelenerts bygge med adress Alamedan 22. Foto C A Månsson, omkr 1910.

Ankarstjernas gränd på 1940-talet. Även här ser vi huset på Alamedan. Fr h. hörnhuset med adress Vallgatan 28, (vid gaslyktan). Därefter följer nr.2 och 4 vid Ankarstjernas gränd.

*En närbild på arkitekten Strelenerts projekt vid Alamedan 22, som skymtat på bilderna ovan. Takstolsresningen har just färdigställts och personalen är uppställd. Blomsterprydnaden visar att byggherren ställt till med spantölsfest, som sed var. Om inte, hade man hängt upp en docka, på galje.
Fotograf Jenny Lilljekvist*

Vid Oskuldsparken (Chapmansplan) fanns en gata vars sträckning ännu är kvar, gamla **Kanalgatan**. Den döptes sedermera om till Chapmansgatan. Här på Chapmansgatan 7, huset till vänster ovan, bodde båtsmannen o konstapeln vid flottan, Matts Rosenbom. Han har lånat sitt namn åt fattighössan vid Amiralitetskyrkan och förevigats i litteraturen av bl.a. nobelpristagaren Selma Lagerlöf. Huruvida legenden om hur han hittades

ihjälfrusen utanför kyrkan, som bl.a. S-Ö Swahn berättat, är helt sann, skall jag inte spekulera i, men Rosenbom fanns, i verkliga livet, och bodde här.

Låt mig stanna på **Björkholmen** en stund, för att taga Er med, uppför stenbron. under vilken **södra Björkholmskanalen** förr gick fram, genom valvet på bilden, då Björkholmen ännu var en ö. Snart fylldes upp mellan stora och lilla Björkholmen. Backen upp mot stora Björkholmen, varav en del finns kvar, intill stenbron, kallas ”Pompabacken” (Pumpabacken).

Häruppe stod den gamla klockstapeln, mitt i gatan, en enkel byggnad, i rödmålat trä. Uppförd av kronan år 1800, ringde den till gudstjänster, med sina bägge klockor, fram till fastlagssöndagen 1909. Största klockan i stapeln, som nu är storklocka i Amiralitets-klockstapeln, var gjuten inne på örlogsvarvet, av metallgjutmästare Peter Mörck, död 83 år gammal, 25/10 1867.

Wachtmeistergatan ledde mitt över Björkholmen och avslutades med en apparelj mot Kilströmshall med brygga och ”klappflotte” där man kunde klappa sin tvätt.

1718 beboddes husen på höger sida nr 27 kofferdikarlen Jonas Kiällman, nr.25 kronosmeden Olof Drake och i 21 skeppareänkan Flaggman, för att taga några exempel ur längderna. De flesta som bodde här tidigt, var varvets timmermän och båtsmän.

Vad var det för **folk som bebodde Karlskrona**? Ur en begravningsliggare från **1881** skall jag ge några exempel på titlar från den epoken.

Wachtmeistergatan med sin naturliga apparelj, sedd från Kilströmshall. Längst upp på krönet ser vi en del av klockstapeln. Bilden är tagen 27/1 1901 av C.H. Månsson, fotografiska byrå, Drottninggatan 44. Märkligt nog är större delen av bebyggelsen kvar i dag. Stugorna har säkerligen uppförts redan på 1680-talet.

Båtsman Skarp, repslagareänkan Kristina Lundberg, dövstumme ynglingen Svänsson, hamspinnare Olssons hustru, Ola Månssons fattige, kakelungsmakaregesällen O Olssons barn, apotekare Wapens barn, musikantänkan Humble, gjelbgjutare Hultberg, invaliden Berg, vaktmästreänkan Johannssons fosterbarn, skeppsgossen Levin, sockerbagare Lundbergs hustru, stadsfiskal Kloos barn, wagnmakare Sperling, tornväktare Pihlkvist, bonddottern Petterson, quartersman Svensson, konsulinnan Dalman, badaren Sven Johansson, drunknade soldaten vid Kalmare regemente Thörn, garnisonsrekryten Sträng m.fl. Här finner man mamseller o pgebarn, ångbåtsskepare o guldsmedsänkor, båtsmän, matroser, timmermän, kusk, hattfabriksarbetare, skeppsgosselärare, segelsömmare, jungmän, blockmakare, gasverksarbetare, marinsoldater, flaggkonstaplar, kronomagasinsdrängar, medicinaldrängar, mjölhandlare, uppbördstimmermansenka, muraregesällen, hattmakare, qvarndrängar, handskmakare, grindvaktare, urfabrikör, tobaksarbetare, spinnare, båtkarl, matroskorpral, tobaksbindare, wirkeshandlare, smörjare, minmästare, akrobat (!), lasarettsvaktmästare, bromästare, fältväbel, wapensmed, cigarhandlare, warfssnickare, gårdsman, lådmakare, möbelarkitekt, tunnbindare, rådhusrättsvaktmästare, stadsarbetare, hoboist, packhuskarl, nattvakt, warfspolis, jernsvarvare, sadelmakare, trumslagare, modellsnickare, repslagare, kronosmedsgesäll, garferiarbetare, urmakaregesäll, brandvakt, lokomotivförare, bleckslagaregesäll, waktkonstapel, körsnär, fourir, postiljon, lykttändare, kustroddare, hotellvärd, fångkonstapel och många många fler. Dessa människor och dessa titlar är i dag fördolda av glömskans dunkel. Det är min förhoppning att de, nu och här, kan locka fram minnen och tankar, över tid som varit, i läsarens fantasi.

Innan vi lämnar Björkholmen vill jag visa ännu en bild, från samma fotografiska byrå, daterad 5 sept.1896. Motivet för fotografen är Korvettgatan, från söder mot norr.

En gata med ett för Karlskrona mycket specifikt namn, är **Fortifikationsgatan**. Gatan utgöres av en ca 150 meter lång backe, från Drottninggatan, vid Sparreområdet, upp till Stortorget. Detta var en gång stadens mest kafétäta gata, med sina 6 etablissemang.

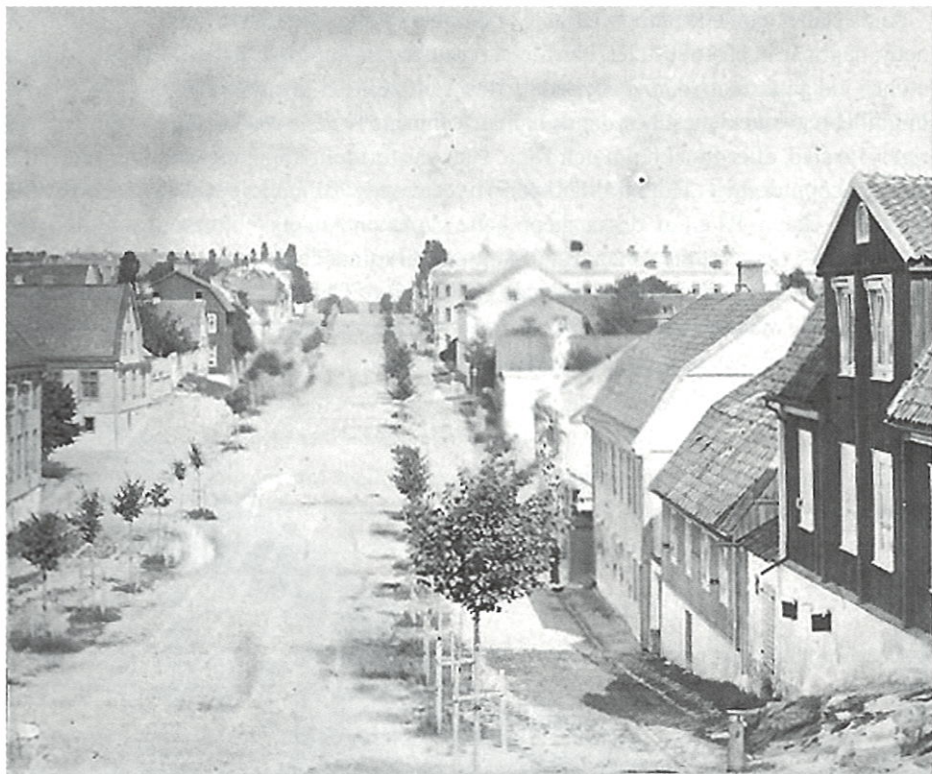
Tredje huset från bildens nedkant, med skylten som hänger ut över trottoaren, var på 1940-talet stadens mest populära ungdomskafé, Reimers Kafé, ”Lillstugan”. Det drevs av en underofficer C.A. E. Reimer och hans hustru. Här i dessa lokaler låg tidigare ”Ramiemagasinet” som sedan flyttade till Borgmästaregatan 11.

Det lilla vackra stenhuset, till höger, inrymde Café Central, som av flottans folk allmänt kallades Café ”Hästen”. Byggnaden kallades även ”krokanthuset”.

Mitt emot lillstugan bodde, då jag var barn, min mormors syster Elna. Hon var ensamstående och firade alltid julen tillsammans med oss, hos mormor, på Pantarholmen. Mitt speciella minne av henne är från en krigsårsjulafton på det tidiga 1940-talet. Det var kärva ransoneringstider och sparsamt med julklappar. Det blev som mest några s.k. mjuka paket. Julen jag tänker på hade hon sparat sina kuponger och köpt en stor bit rökad, ”prickig korv” (medvurst), som hon slagit in som julklapp, åt mig. Det var den bästa julklapp jag någonsin fått.

Fortifikationsgatan var på den tiden kullerstenbelagd. Bilden kommer från Per Rostins samling, fotografen är okänd.

Fortifikationsgatan börjar mitt för kasern Sparre, i dag Boverket. Sparres gavel mot **Drottninggatan**, är det enda vi känner igen, från dagens Karlskrona, på denna gamla bild, från 1870. Fotografen har stått längst upp vid Vallgatan, för att få med vyn mot norr, upp till Ronnebygatan. Han var säkert nöjd med denna bild, en av de tidigaste från Karlskrona.

Lindarna är nyplanterade och stöden för stammarna finns kvar. Gatubeläggning är fortfarande grus. Drottninggatan skulle snart stenbeläggas, medan smågatorna, som Kungsbrogatan; (som mynnar ut framför tredje huset till höger, vilket har nummer 5, vid Kungsbrogatan) ännu, på 1940-talet, var grusbelagd. Husgrunderna på dessa hus från stadens begynnelse, var mestadels uppförda på en hög stengrund, direkt på berget, som vi ser, ”i dagen”, i bildens högerhörn.

Genom residensets nuvarande tomt, mellan Kungsbrogatan och Vallgatan gick, långt innan det residenset uppfördes, också en gränd, **Gamla Kaserngränden**. Från denna gränd finns inga bilder.

Eftersom jag i detta nummer av medlemstidningen inriktat mig på gamla vyer, vill jag berätta lite om affärs och handelsstråket, sedan staden grundlades.

Ända sedan handelsmannen Thore Christophers tvingades flytta sin rörelse från Ronneby, några år in på 1680-talet, blev denna gata köpenskapens centrum. Thore uppförde ett hus vid gatan, som då nybebyggdes. Han hade stor del i Karlskronas snabba utveckling, till ett av rikets mest betydande handelscentrum. Karlskrona var ju en gång storsveriges 3:e stad, efter Stockholm och Riga. Han var förutom köpman, även skeppsredare, med ett köpmanshus i Holland, där brodern residerade. Bröderna hade en handelsflotta, med flera skepp. På ett av dessa skepp hette kaptenen Anders Wittusson, son till Trosös tidigare ägare, Wittus Andersson. Så kom det sig att Thore också fick en egen gata uppkallad efter sig, där hans magasin låg i Kalvhagen, Thore Cristophersgatan. Troligen var det denne mäktige handlares förslag, att gatan skulle uppkallas efter staden, han och de flesta köpmännen tvingas lämna, **Ronnebygatan**.

Ronnebygatan före branden 1909, samma vy som bilden nedan efter branden. Huset till höger, närmast i bild, är stadens gamla rådhus! Denna byggnad fick senare ge plats åt "Siriuspalatset". I hörnan mot Landbrogatan hade tidigt Thore Cristopher sitt handelshus, där sedan Rydowska huset uppförts. Byggnaderna på bilden är samtliga tillkomna efter stadsbranden 1790. Endast "Grevagården", som skymtar intill "Bergkvistska handelshuset", i bildens mitt, skonades.

Christopher dog 1730, vid hög ålder. Det mäktiga handelshuset togs över av sonen, Jacop död 1740 och därefter av sonsonen Thedor, som drev företaget vid Ronnebygatan till sin död 1785. Ronnebygatan blev stadens "handelsströg". På de ursprungliga stadsplanerna var Kungsgatan utsedd till huvudstråk, från stadstullen till Högvakten.

Christophers köpmanshus låg i hörnet mot Landbrogatan, där Rydowska huset (Hotell Aston idag) finns. Mitt emot låg Karlskrona Skofabrik, då storbranden 20 augusti 1909 bröt ut. Resterna av denna byggnad revs och tomten låg obebyggd till 1930, då staden hade sitt 250-års jubileum. Branden hade börjat i fastigheten mitt över gatan, tillhörig bankaktiebolaget Södra Sverige. Här uppfördes sedan Handelsbanken. Husen längs Rådhusgatan brändes av upp till Stortorget. Området mot torget tjänstgjorde som parkområde, tills Konserthuset uppfördes 1938-39. I den snart 100-åriga bildens mitt, ser vi huset dagen efter branden, 21/8 1909. Det stora glasfönstret t.v., som speglar "Brända Tomten", tillhör det hus som många år kallades "modehuset Stil" och tidigare inrymde Hedbergs herrekipering. Huset som skymtar till höger, är det s.k. Siriuspalatset, som höll på att uppföras. Christophers hus försvann helt med branden 1790. Sedan 1860-talet ligger här det s.k. Rydowska huset. Namnet kommer efter byggherren Waldemar Rydow, som hade ekiperingsaffär här. Rydow grundade också Karlskrona hattfabrik. Huset finns ännu kvar, som hotell, men har genomgått en del förändringar av fasaden. Bl.a har burspråket tagits bort. I bottenplanet fanns under många år Montelius bokhandel.

Utsikt mot Brända Tomten 21/8 1909. Huvudgatorna var då belagda med gul, keramisk platta. Foto C.A. Månsson.

”Trästadens” Karlskrona härjades svårt av bränder. I medlemsbladet 1:1988 fanns en artikel av Stina Flyborg som visade ödeläggelsen efter branden, där stadshotellet sedan byggdes 28/7 1887. Fotografen då, C.A. Månsson, hade förevigat Ronnebygatan även före den branden.

Ronnebygatan med sin gatubeläggning och bebyggelse från 1790 talet.

Fotot från 1870-talet visar Ronnebygatan, från korsningen med N. Smedjegatan, där personen står. De mörka fläckarna är den tidens ”avgaser”. Dessa hästlämningar plockades ofta upp av stadsborna och användes, inte enbart som gödning i den egna trädgårdstäppan, utan även som hjälpmedel mot reumatism (!). Man gjorde omslag om t.e.x fingrar, där den färskaste hästsk...n fick bränna.

Bergkvistska handelshuset längst bort i bilden, är det enda vi känner igen, från dagens Karlskrona. Efter denna brand uppfördes de vackra hus, i s.k. nyklassicism (nyantikt), som kännetecknar gatan än i dag.

Då jag i min ungdom studerade konsthistoria i Lund, höll jag som uppgift, vid ett tillfälle, ett uppskattat föredrag, om karlskronaarkitekturen inför kamraterna och universitetslärarna. Ronnebygatan sågs då fortfarande (innan EPA m.fl byggde) som Sveriges bäst bevarade gata, med sammanhängande byggnader, i förra sekelskiftets arkitektur.

Ronnebygatan drabbades av ännu en stor brand 1905, nu mellan Drottninggatan och Guldsmedsgränd. Guldsmedsgränd hade härjats av eld tidigare. 22/4 1883 då 5 människor omkom. Jag nämner detta, för att vid denna brandkatastrof deltog Flottans musikkår, för sista gången, med den s.k. glädjemusiken. Vid branden mot Ronnebygatan 1905, som börjat i hörnhuset mot Ronnebygatan, var fotografen C. A. Månsson påpasslig med sin kamera.

Elden uppstod under midsommarnatten och spred sig fort bland träbyggnaderna. Bl.a. försvann min mormors moster Elsas restaurang, där mormor lärt sig till kokerska. Turligt nog klarade sig bakomliggande gård, mot Drottninggatan, amiralen Johan Pukes hus. Detta ägdes och ägs fortfarande av frimurarrörelsen, som köpte det av Puke, då denne flyttade till sitt Göholm. Ruinen efter det reveterade huset på bilden nedan, är arbetareföreningens gamla fastighet, i hörnet mot Drottninggatan. Längre bort, på andra sidan Drottninggatan, ser vi landstathusets (länstyrelsen) gamla vackra byggnad. Det har samlats mycket helgledigt folk på midsommardagens förmiddag för att se eftersläckningsarbetet. Branden 1905 var mycket hotfull. Det blåste kraftigt. Man hade klämtat i kyrkklockorna och skjutit kanonskott för att väcka stadens befolkning. En sjöman vid flottans eldarekompani innebrändes vid katastrofen.

År 1907 stod det vackra hus vi vant oss se på platsen i dag färdigt. Även detta är en skapelse av stadens store arkitekt Aug. Strehlenert som skapade mästerverk som Saluhallen vid Fisktorget, Flickläroverket, Fribergsska huset och Vämökapellet för att nämna några. Gaveln på arbetareföreningens nya hus skymtar, till vänster, på denna bild från senare tid. (ca. 1960). Alla husen på motsatta sidan av Ronnebygatan har rivits, fram till Bredgatan.

Från korsningen här, Ronnebygatan och Drottninggatan, har jag ett av mina allra tidigaste minnen. Krigsvintrarna på det tidiga 40-talet var exstremt kalla och de gamla vattenledningarna till fastigheterna frös. Här vid gatubrunnen, som skymtar i husskuggan på bilden, stod en man, från stadsförvaltningen, och pumpade upp vatten. Runt om stod en massa påpälsade tanter med sina "lyckebyhinkar". "Anden" stod som rök runt deras munnar och huvuden. Det var mer än 30 grader kallt. Vattnet i hinken frös och fick ett islock medan vi gick hem, mamma o jag, mellan snövallar, så höga, att jag inte såg över dem. Karlskrona Arbetareförening hade bildats 1872, men medlemmarna var inte vanliga arbetare, utan lägre tjänstemän, underofficerare och yrkesfolk.

Kemtvätten här, City press var då den anlades 1934, av Uno Wenström, landets modernaste anläggning för kemisk tvätt, med filial i Karlshamn. Man hade installerat den "ultramoderna tvättmaskinen Triumpf", som tvättade med s.k. Tri-vätska. (Tricloretylen). Man garanterade att kläderna blev absolut rena, lukt och basillbefriade. Hälsa och miljö talade man inte om, i lycklig okunskap. I huset fanns i min barndom Fenix matsalar, som flyttade verksamheten till Kyrkogatan och en frukt och grönsaksaffär, samt hotell Karlo. I den större byggnaden fanns den mjölkaffär och specerihandlare varje kvarter med självaktning hade.

Ronnebygatan cirka 1900. Stadshotellet har ännu inte fått sin utsmyckning och entré. mot Ronnebygatan Det var en gata som fick betydelse för generationer Karlskronaungdomar. Det stora nöjet var nämligen att ”ströga” här, fram och åter, kvällstid. Bakom den stolt poserande läroverkseleven, ser vi t.v. den nyuppförda byggnad, som under många år skulle rymma Imperialbiografen och affärer som Resia och Percy Luck. Längre bort, vid korsningen med Smedjegatan, där Frans Elftmans affär låg, anar vi burspråket och den vackert utformade gaveln. Husen från ”biografen”, fram till korsningen, försvann tyvärr då EPA byggde. På tomten fanns 1718 Wallmans buntmakeri och urmakare Gottfrid Adamssons verkstad. Där bion nu ligger hade gördelmakaren Klech sin verksamhet, då staden ännu var ung.

Överst på nästa sida kommer ett gammalt flygfoto från omkring 1920. Vi ser i bildens nederkant t.v. den avbrända tomten som skulle bebyggas med konserthuset, invigt 1939. Ronnebygatan har, utom vid Landbrogatan bebyggts, varför vi med säkerhet kan avgöra fotots ålder, till före 1930. Vid brohålan ser vi en mörk byggnad ut mot vattnet, Thorsellska magasinet. Någon bro över till ”Lilla Pantarholmen” finns inte ännu. Lilla Pantarholmen, längst upp t.v., tillhörde ju då fortfarande municipalsamhället Långö, under Augerums styre. Längst t.h. i nederkant ser vi Guldsmedsgränd, som då verkligen var en gränd. Intressant är att se hur stor gamla Kyrkogården fortfarande var. Låt blicken följa kortets högerkant så hittar vi Stockholmsbryggan, med ett påfallande stort öppet område framför.

Många av läsarna tittade nog den gångna julhelgen på programmet om Selma Lagerlöf. Berättelsen handlade ju också om Sophie Elkan. Låt mig därför avsluta med denna bild, tagen 1957, på vänstertrafikens tid, av Gunnar Ekström. Det mesta är sig likt än i dag, men huset närmast, hörnet S. Smedjegatan/ Stortorget finns inte längre.

Detta hus var känt i staden som "morbror Rubens hus" efter Selma Lagerlöfs novell om gossen "morbror Ruben". Denne gosse, frös sig sjuk, på trappan vid torget, där han spelat "topp". Han hade blivit varm och satte sig i skuggan för att vila. Avkylningen ledde till några dagars sjukdom och därpå döden. Detta är den tragiska bakgrunden, till den humoristiskt hållna novellen. 3,5 årige Ruben var en liten gosse, i en stor syskon-

skara. Minnet av honom förblev levande för syskonkretsen. Allt som var spännade och roligt förhindrades genom orden ”tänk dig för, du vet vad som hände med Ruben”. Tiden gick och syskonen blev så småningom själva föräldrar, som tog till sig Rubens öde som förmaning åt sina barn. Där passerade generationer, medan Ruben satt på sin stentrappa och förblev ”oupphinnerlig”, som Selma uttryckte det. Verkligheten bakom novellen är hämtad från familjen Abrahamsson, Sophie Elkans moders släkt, som bodde i fastighe- ten. Kanske var det, genom sin intima kontakt med Sophie Elkan, Selma hade fått sina stora kunskaper om örlogsstaden. Bortom det i dag nedhuggna trädet, där ett konstmu- seum just nu växer fram, ser vi kupolen på Trefaldighetskyrkan, där Mårten gåsakar! landade med Nils Holgerson, i berättelsen om denne ”pysslings” resa genom Sverige. Någon stentrappa syns inte på fotot, kanske den bara fanns i Selmas fantasi, kanske satt den treårige Ruben på trottoarkanten, kanske är den borttagen. Verklighetens Ruben är i alla händelser begravd på Mosaiska kyrkogården på Vämö.

*Flottans musikkår!
Kalle Bölja-teckning
av Bror Angelin.*

Grattis!

Tillönskas marinmusikkåren och alla karlskroniter. Den 9/12 2008 kom en **riktig julklapp** till oss alla, beslutet att Marinens musikkår får stanna i Karlskrona. Nedlägg- ningsshotet hade dessförinnan väckt en protest- och folkstorm, utan dess like.

Vi hoppas nu få behålla Er för alltid, som Ni alltid har funnits, i våra hjärtan, sedan stadens tillblivelse. Musikkåren är själva pulsen i vårt världsarv. Många, många är vi som älskar Er!

På fotografiet, från mitt eget album, ser vi Flottans musikår, som vi då ännu kallade den, i sina vita sommaruniformer. Här, på bilden ovan, är de anförda av regementstrum- slagare (tamburmajor) Stig Hallberg, framför Flottans sjukhus på 1960-talet.

Med tillönskan om en riktigt skön vår och sommar

Eder **Sten A. Petersson.**

Styrelsens verksamhetsberättelse för 2008

Styrelsen för föreningen Gamla Carlsrona önskar avge följande berättelse för verksamheten 2008 som tillika är föreningens 63:e arbetsår.

Styrelsen har under året bestått av följande personer:

Jan-Eric Jansson	ordförande	invald	1999
Göran Mårtensson	vice ordförande		1996
Sten A Petersson	redaktör		1976
Gun Ekedahl	sekreterare		1997
Rune Ohlsson	kassör		2004
Kerstin Petersson	ledamot/kansliansvarig		1999
Rolf Andersson	ledamot		2000
Britt Hillborg	ledamot		2002
Ingemar Fredriksson	ledamot		2003
Emma Anbrand	suppleant		2004
Kerstin Claesson	suppleant		2008
Sven Norén	suppleant		2004
Birgitta Lindström	suppleant		2007

Revisorer

Heléne Hansson	ordinarie	1993
Ingemar Nilsson	ordinarie	1999
Ingrid Wijk-Arnoldsson	ersättare	1999
Margit Svensson	ersättare	1999

Valberedning

Lars-Erik Barck	sammankallande
Birgit Arleskog	
Anita Trulsson	

Kommittéer utsedda av styrelsen

Redaktions- och bokkommitté: Gun Ekedahl (sammankallande), Rolf Andersson, Ingemar Fredriksson, Birgitta Lindström, Göran Mårtensson och Sten A Petersson.

Programkommitté: Gun Ekedahl (sammankallande), Kerstin Claesson, Birgitta Lindström, Sven Norén och Kerstin Petersson.

Kommitté för stadsmiljöfrågor: Rolf Andersson (sammankallande), Emma Anbrand, Jan-Eric Jansson, Ingemar Fredriksson, Britt Hillborg och Sten A Petersson.

Stipendiekommitté: Gun Ekedahl (sammankallande), Jan-Eric Jansson, Emma Anbrand, Christer Peters, Sven Norén, Eva Thorell och Karin Bång Danielsson.

Bild- data- och webbansvarig: Göran Mårtensson och Rune Ohlsson.

Pressklippansvarig: Birgitta Lindström och Kerstin Claesson.

Styrelsens arbete:

Styrelsen har haft 10 protokollförda sammanträden. Utöver dessa har enskilda styrelsemedlemmar träffats informellt för kommittémöten.

Föreningens medlemsantal

Den 31 december 2008 uppgick antalet medlemmar till 3.541 st.

Årsavgiften för 2008 har varit 75 kronor.

Årsmöte

Föreningens årsmöte ägde rum i Föreningslokalen torsdagen den 27 mars. Årsmötet inleddes med att ordförande Jan-Eric Jansson hälsade alla hjärtligt välkomna. Föreningens stipendiekommitté har i år beslutat att inte dela ut några kulturstipendier eftersom kapitaltillväxten på fonderna varit minimal. Programkommittén fick då i uppdrag att ordna någon form av underhållning som inledning på årsmötet. Ordförande hälsade Leifh Stenholm välkommen och överlämnade ordet till länsantikvarien som underhöll med en historik över örlogsstadens uppbyggnad och planering. Det var en mycket givande och roande föredragning beledsagad av bildmagasin. Länsantikvarien tänkte sig ett scenario där ett antal unga herrar med Dahlberg i spetsen med förtjusning ritade och planerade den blivande örlogsstaden. Herrarna började med att indela staden i fyra stora kvarter som ligger placerade runt den förnämsta gatan, ”Kungsgatan”, som går rakt genom staden från norr till söder. På den tiden, påpekade Leifh Stenholm, anlände alla bemärkta personer till staden med båt söder ifrån och kom man landsvägen till staden så möttes man av Galgbacken och den tidens sopstationer. Efter 45 min. bilder och historik tackade ordförande Jan-Eric Jansson länsantikvarien för en mycket trevlig och underhållande stund och överlämnade som tack FGC:s årsbok 2007, ”Verkö före bron” samt en mycket vacker bukett blommor. Härefter följde parentation över de medlemmar, som under året lämnat föreningen och jordelivet. Efter årsmötesförhandlingarna bjöds på kaffe med dopp i KFUM-lokalen.

Övriga aktiviteter

- 7 jan Världsarvsgruppen, idéella organisationer. Rolf Andersson deltog.
- 14 jan Filmvisning, cirkelgrupp.
- 18 jan Världsarvsgruppen, idéella organisationer. Rolf Andersson deltog.
- 13 febr Leif Egefur besöker föreningen, spelar och sjunger.
- 27 febr Kaulskroniten packas och expedieras.
- 5 mars Världsarvsgruppen, möte på Turistbyrån. Rolf Andersson deltog.
- 8 mars Vårmöte, Blekinge Hembygdsförbund. Församlingshemmet i Ronneby. Britt Hillborg och Birgitta Lindström deltog.
- 19 mars Bildvisning i föreningslokalen. Gun Ekedahl visar.
- 28 mars Världsarv – idémöte inför Turistsäsongen. Rolf Andersson deltog.
- 3 april Möre i Campus Gräsvik ”Karlskrona Blomstrar”.
- 3 april Filmvisning Brf Klockstapeln. Göran Mårtensson visar film.
- 3 april Blekinge Museum, dokumentationsträff.
- 16 april Bussutflykt till Kosta Outlet. Sven Norén guidar.
- 17 april Varvshistoriska föreningens årsmöte. Rolf Andersson deltog.

- 1 maj Reveljen passerade, stannade och spelade utanför föreningslokalen. Reveljkorten delades ut som vanligt under marschen. Vi hade "Öppet Hus" och serverade kaffe, småfranska och kaka.
- 5 maj Stadsarkitekt Hans Juhlin besöker föreningen.
- 14 maj Båttur med M/F Södern. Sven Norén guidar.
- 16 maj Blekinge Läns Tidning besöker föreningen. Jan-Eric Jansson och Ingemar Fredriksson informerade.
- 20 maj Möte på Oscars Värn angående julbelysning. Britt Hillborg deltog.
- 5 juni "Karlskrona Blomstrar" i Hoglands Park. FGC deltog med INFO-bord. Jan-Eric Jansson och Britt Hillborg deltog.
- 6 juni Konsthallen. Jan-Eric Jansson och Rune Ohlsson medverkade.
- 7 juni Blekinge Hembygdsförbunds årsmöte i Ronneby. Jan-Eric Jansson, Britt Hillborg, Birgitta Lindström och Inga-Britta Jansson deltog.
- 14 juni Björkholmen. Jan-Eric Jansson deltog.
- 19 juni Lövmarknaden. "Öppet Hus" i föreningslokalen. Försäljning på den vanliga platsen framför Trefaldighetskyrkan.
- 27 juni Filmvisning. Bert Svansteins studentjubileum. Rune visar film.
- 2 juli Lars Andersson, BLT besöker föreningen. Jan-Eric Jansson deltog.
- 31 juli-3 aug SAIL 2008. FGC har haft försäljning och medlemsvärning vid Kungsbron. Försäljning av foto från FGC:s databassamling. Visning av gamla verktyg. "Öppet Hus" i föreningslokalen.
- 13 aug Stadsvandring Björkholmen. Sven Norén guidar.
- 13 aug Doktorand Mariele Walter, BTH besökte FGC. Rolf Andersson medverkade.
- 26 sept Världsarvsgruppen, idéella organisationer. Rolf Andersson deltog.
- 3 sept Kaulskroniten nr 2:2008 levereras direkt till medlemmarna från Tryckeriet.
- 17 sept. Stadsvandring Västerudden. Ingemar Fredriksson guidar.
- 20 sept Trafikens Dag på Blekinge Museums gård. Britt Hillborg har försäljning.
- 25 sept. Filmvisning i Militärhemmet för Amiralitetsförsamlingens medlemmar. Jan-Eric Jansson och Kerstin Petersson deltog.
- 26 sept Världsarvsgruppen, idéella organisationer. Rolf Andersson deltog.
- 8 okt Föreningen får foton av Ulf Månsson, Sturkö, tagna av fotograf Gunnar Ekström. Jan-Eric Jansson tog emot i föreningslokalen.
- 15 okt Leif-Ove Hubertsson, Olofström besöker föreningen och underhåller med sång och musik samt bilder från sina resor.
- 21 okt Lennart Andersson besöker föreningen. Jan-Eric Jansson, Ingemar Fredriksson och Rune Ohlsson deltog.
- 12 nov Björn-Eyvind Swahn besöker föreningen. Visar bildspel om Blekinge.
- 14 nov Världsarv – idémöte, Blekinge Museums hörsal. Rolf Andersson deltog.
- 14 nov Filmvisning. Karlskrona Behandlingshem. Jan-Eric Jansson visar film och berättar om föreningens verksamhet.
- 15 nov Blekinge Hembygdsförbunds höstmöte i Ronneby. Britt Hillborg och Birgitta Lindström deltog.
- 30 nov 1:a advent. "Öppet Hus" i föreningslokalen med glögg och tillbehör, kaffe. Försäljning av årsbok 2008, vilken presenterades kl 13.30 av författarna Nils-Olov Melander och Ingemar Fredriksson. Trubaduren Sven Nilsson och Lennart Jändel underhöll med musik.
- 1 dec Lena Johansson, världsarvskoodinator besöker föreningen.

Redaktionskommittén har under året arbetat med Kaulskroniten och bearbetat material för nästa årsbok.

Programkommittén har haft ett antal sammankomster för föreningens programverksamhet.

Kommittén för stadsmiljöfrågor har besvarat stadsmiljöfrågor samt sammanställt pressmeddelande i ärendena.

Medlemsbladet Kaulskroniten tjugotredje årgången, har utkommit med två nummer, 1:2008 och 2:2008 på 48 sidor vardera. Redaktör för båda utgåvorna var Sten A Petersson.

Bokutgivning Årsbok 2008 "Butiker vi minns" har tryckts i 1.080+500 exemplar. Boken är framtagen av cirkeldeltagare, vilka alla har arbetat som expediter i Karlskronabutiker. Vår styrelsemedlem Ingemar Fredriksson och bildansvarige Rune Ohlsson har varit gruppen behjälplig med planering och framtagande av foton. Ledamöterna i redaktions- och bokkommittén som ansvariga och dessutom var Lars-Olov Stenborg ansvarig för layout och bearbetning i dator till färdigt original för tryckning. Tryckningen av boken har utförts av Grahn's Tryckeri AB, Lund.

Stipendiekommittén har ej sammanträtt under året.

Gåvor Ett flertal penningssummor har av medlemmarna donerats till föreningen och Jultomtefonden under året, då medlemmarna anser att föreningen bedriver en viktig verksamhet och är därför villiga tillskjuta ett belopp utöver medlemsavgiften.

Gåvor såsom böcker, taylor, foton, filmer, affischer modell av Klockstapeln, som stått på Björkholmen och en oljemålning. Den sistnämnda gåva från Ellen Jonasson, Strömstad. Tavlan är målad av A Hökenberg, motiv från Högabergstrappan i Karlskrona.

I övrigt Ordföranden och övriga styrelsemedlemmar har varit föreningens representanter olika tillfällen. FGC-ledamoten Rune Ohlsson har hjälpt föreningen med att scanna in foton och kartor i databas. Rune fortsätter med detta arbete. Föreningen vill rikta ett särskilt tack till Rune för hans ovärderliga arbete.

Slutord 2008 Ett år har åter gått! Det har helt klart varit ett fint arbetsår i Föreningen Gamla Carlsrona. Vi riktar ett varmt tack till alla medlemmar för detta. Tack också till lokalpressen och alla andra, som har visat ett stort intresse för föreningens verksamhet. Årsboken, "Butiker vi minns", blev en succé. Vi känner tacksamhet inför den insats som studiegruppen har gjort med att arbeta fram denna årsbok. År 2009 har börjat och styrelsen är samlad för arbete med ett, återigen, gott nytt år i Föreningen Gamla Carlsrona.

Årsrapport 2008

från Gamla Carlschronas stadsmiljökommitté

Föreningen har under 2008, i likhet med tidigare år, haft stort fokus på stadsmiljöfrågorna och bevarandet av vårt kulturarv. Dels genom remissyttrande beträffande kommunens byggplaner, men också genom debattinlägg och insändare samt medverkan i mötes- och konferensverksamhet. Även under det nu gångna verksamhetsåret har vi, tillsammans med andra ideella organisationer, haft gemensamma möten med kommunen och berörda myndigheter angående förvaltning och marknadsföring av Världsarvet – ”Örlogsstaden Karlskrona”. Diskussionerna har bl.a. resulterat i en utökning av guidade turer och tillsättning av en världsarvssamordnare.

Till det positiva som hänt under året, så kan vi med glädje notera att pressbyråkiosken från 1913 - landets äldst bevarade – nu genomgått en ordentlig upprustning enligt föreningens önskan, och kiosken står nu vackert renoverad, placerad på annan mera publik plats inom Wämöparken. Angående de gamla magasinbyggnaderna i Kalvhagen från tidigt 1700-tal, för vilka föreningen begärt byggnadsminnesförklaring, så gäller nu tills vidare rivningsförbud.

I skrivande stund vågar vi inte vara helt säkra på byggnadernas framtida öde, men vi hoppas på att, med hjälp av länsstyrelsen, kunna rädda dessa kulturhistoriskt värdefulla byggnader till eftervärlden.

Gamla Carlscrona försökte under året väcka intresse och opinion för bevarandet av Krutvikens gästgiveribyggnad, bl.a. genom insändare och debattinlägg i lokalpressen. Tyvärr så hade vi inte framgång i vår ambition, och miljö- och byggnämnden beslutade att ge fastighetsägaren rivningstillstånd. Vi ser med spänning, och befogad oro, fram emot planerna för nybebyggelse på denna plats i direkt anslutning till vår kulturpark.

Föreningen har ett fortsatt engagemang, och samtal med kommunen, för bevarande och utveckling av det s.k. ”offentliga rummet” – torg, parker och grönområden. Inte minst intressanta är just nu frågorna kring Hoglands park och Stortorget's förnyelse.

Vi har också deltagit i den offentliga debatten beträffande pågående och planerad bebyggelse för södra Saltö, där vi klargjort föreningens bestämda uppfattning angående utvecklingen av det strandnära området intill nuvarande fiskhamnen.

Vi har under 2008 yttrat oss till kommunen i följande planärenden:

20 febr Yttrande över Stortorget's utformning och förnyelse

25 mars Detaljplan för Grenadjären 62 (Blekinge Tekniska Högskola, Gräsvik)

25 mars Detaljplan för kvarteret Kölen (Hästö marina)

14 april Detaljplan för fastigheterna Ingenjören 4 m.fl., Campus Blå port

17 juli Fördjupning av översiktsplan för Nordvästra stadsbygden – Rosenholm med-
omgivningar

17 juli	Detaljplan för Hemmet 23 m.fl. (Pantarholmen)
24 september	Detaljplan för Borgmästaren 29, Trossö
31 oktober	Yttrande över Grönstrukturplan för Karlskrona kommun
24 november	Detaljplan för del av Gullbernahult 31 m.fl., östra delen, Gullberna park
24 november	Detaljplan för Grenadjären 57 (studentbostäder, Gräsvik)

Remissvar och yttranden har diskuterats och förankrats i föreningens styrelse. Avgivna skrivelser med underlag är tillgängliga för våra medlemmar i föreningslokalen, och yttrandena finns dessutom utlagda på Gamla Carlsronas hemsida.

Stadsmiljökommitten har under året genomfört planerade sammanträden, och gemensamt med övriga i styrelsen, har vi också under året haft besök av stadsarkitekten Hans Juhlin (5/5) och världsarvssamordnaren Lena Johansson (1/12).

Medlemmar har i samband med föreningens möten och arrangemang, och vid mer spontana kontakter, framfört värdefulla synpunkter och förslag. Vi känner också att föreningens arbete har respons, och möter respekt, från en bred allmänhet.

Rolf Andersson

Några stadsmiljöbilder tagna från Trefaldighetskyrkan tak under pågående renovering (foto: Rolf Andersson)

Det kom ett brev...

I juli i fjol fick undertecknad ett brev med e-post från Lars Lindahl i Stockholm, med en undran om vi i föreningen kände till en hofsnickare Bengt Åberg som varit verksam i vår stad under 1700- 1800-talet. Lars, som släkttforskar, hade kommit fram till att han hade rötter i Karlskrona sedan flera generationer tillbaka och att han var släkt till nämnde möbelfabrikör och stolmakare, som tillika torde vara den ende kända hovleverantören av möbler utanför Stockholm. Lars, som bor med sin familj i Stockholm och arbetar på Nordea, är född i Skåne, men föräldrarna är från västra Blekinge och han har förgrening till Karlskrona på sin farmor och farfars sida.

Tyvärr kunde vi i föreningens skrifter eller i andra urkunder, böcker m.m., inte hitta några uppgifter om denne skicklige hantverkare, men styrelsens nyfikenhet var väckt och jag bad därför Lars om att återkomma med fler uppgifter. Resultatet blev följande intressanta berättelse om Bengt Åberg – hofsnickaren, som vi gärna vill förmedla till ”Kaulskronitens” läsare.

Rolf Andersson

Hofsnickaren, Borgaren och Fabriqueren Bengt Åberg, Carlsrona i salig åminnelse Nedtecknat av hans dotterdotterdotterson

Bengt Åberg, snickarmästare och stolmakare, är den ende snickare som varit kunglig hovleverantör, utan att vara från Stockholm (eller som det står på hans signaturetiketter i sirlig stil; Hofsnickare i Carlsrona).

Därtill var han sannolikt leverantör till två kungar, både Karl XIII och Karl XIV. Det är väl en god anledning att ge honom en plats i stadens historia!

Han föddes 1764. Vi vet hittills inget om hans barndom. Värt att notera är att det i Snickareämbetets In & Utskrivningsbok från åren 1735-1827 (Nordiska Museets Arkiv) finns en Snickare *Johan Åberg*. Han dyker upp första gången 3 april 1780 som Mästare. Kanske var Johan Åberg Bengts far? Denne Johan hade genom åren 9 lärningar, den senaste 1800. Bengt synes dock ej vara antecknad hos honom eller hos de andra mästarerna i staden som lärling eller gesäll.

Det tidigaste kända arbetet från Bengt är vad som troligen var hans mästarstycke. I nästan hundra år låg denna omonterade och omålade fåtölj, precis som ett mästarstycke skall vara, på min farmors vind i Karlshamn. Den är i sengustaviansk stil i Ephraim Ståhls art med sabelformade bakben. Ståhl var det sena 1700-talets store mästare vad gäller stolar på samma sätt som Haupt var för byråer. Dekorationerna är mer återhållsamma än hos Ståhl. Istället är proportionerna mer extrema vilket ger en spänning i möbelns konstruktion som imponerar. (Idag är den målad med tidsenlig äggfärg och klädd i ett vitt och gulrandigt sidentyg, även det tidstroget.)

Stolar av denna typ är från precis i skarven mellan 17 och 1800-tal. Det skulle göra Åberg till mästare i trettioårsåldern. Vi vet inte var han gick i lära men det är intressant att se hur nära han ligger Ståhls stil. De var nästan jämgamla. Ståhl, som gjorde sitt mästarstycke vid samma tid (det var dessutom en snarlik låt vara mer utstofferad fåtölj med skulpterade gripar under armstöden) var också leverantör till Rosersbergs slott dit Bengts möbler skulle komma att säljas. Mer om detta.

Första gången han dyker upp som Snickarmästare i Karlskrona Snickareämbetes annaler är 1803. Den 1 november "Lät *Mäster Åberg*" ta som lärling Petter Andreas Wendt.

Protokollen för Snickareämbetet i Karlskrona hade varit en spännande källa. De föreligger bara fram till 1791 hos Nordiska Museet och Läns museet i Karlskrona förefaller ej heller ha dem. Det finns några få protokoll från perioden efteråt och där förekommer Bengt Åberg som undertecknare den 2 september 1801 vilket ju kan betyda att han var Mästare redan då. (Johan Åberg finns som undertecknare av protokoll 1796 och 1797.)

1803 gifte sig också Bengt (som i Stadsförsamlingens arkiv anges som Borgaren och Fabriqueren) med Petronella Cecilia Östman (som för övrigt anges som dygderik och jungfru). Petronella var dotter till snickarmästare Petter Östman, gesäll i staden redan 1736. Östman hade sin verkstad på Östra Köpmangatan 22.

Åberg fick sin bostad och verkstad på Stortorget 14-16, nuvarande konserthustomten vilket måste kunna anses som bästa läge bredvid det nya rådhuset. Här bodde paret Åberg 1804 med tre gesäller, en lärjosse (Wendt, denne blev gesäll 1807) och en 14-årig tjänsteflicka enligt mantalslängden.

Sorgligt nog gick Petronella bort redan 1804 under förlossningen. Hon var 21 år. Barnet, en pojke, var dödfött.

Så småningom flyttade Bengt sin verkstad till den före detta svärfaderns adress och bodde med sin svärmor Catharina Maria och Petronellas lillasyster Ulrica. Det finns en speciell anledning att fästa sig vid att uppgiften härrör sig från åren mellan 1821 och 1826 i Stadsförsamlingens arkiv. 1826 borde det varit dags att flytta från svärmor, okänt var. Det finns nämligen två stycken matskedar och två stycken teskedar i silver stämplade 1826 vilket kan tolkas som året för Bengts andra giftermål. På dessa står ingraverat B C Å. Enligt en muntlig uppgift skall Bengt ha gift sig med en Cecilia Skröder. De fick också (minst) ett barn. Det skall ha varit 1841 enligt den brodyrtavla jag har och flickan hette Lovisa och var min farmors (som också fick namnet Lovisa) mormor. Då skulle Bengt varit 62 år då han gifte sig och 78 då han fick Lovisa! En anmärkningsvärd men inte fullständigt omöjlig uppgift.

Genom åren kom Åberg att utbilda åtskilliga unga snickare varav 6 blev gesäller. Han tog Olof Olsson i lära 1808, Lars Ericsson 1811, Petter Andersson 1813 (gesäll 1819), Gustav Grönlund 1816 (gesäll 1819), Johannes Abrahamsson 1819 (gesäll 1824), Carl Pettersson 1821 (gesäll 1826), Samuel? 1823, (denne synes ej ha blivit gesäll av något

skäl, texten är svårläst) Gustaf Lindqvisth 1824 (här hände något 1825 men även här är texten svårläst, det verkar som om samme Lindqvisth återkommer som lärling 1826 men blir utskriven 1830 utan att ha blivit gesäll), Gustav Johansson 1824, Gilles Måns-son 1825, Anders Andersson 1826 (gesäll 1829) Hindrik Lagerqvisth 1829 och sist Olof Larsson 1829. Denne flyttades som lärling 1831 till Mäster Westberg.

Det är den sista anteckningen om Åberg i Ämbetets liggare. (Boken går fram till 1846, året för skräväsandets avskaffande.) Kanske drog sig Åberg tillbaka då, han var 67 år och troligen en förmögen man.

Hur och när blev då Bengt Hofsnickare? År 1819 den 5 februari står det för första gången ”Lät *Hofsnickaren* Mäster Åberg” i Ämbetets liggare. Han kan som nämnts ha levererat redan till Karl XIII, en monark med stark Karlskrona-anknytning som tidigare Storamiral för flottan.

1818 hade Karl XIV blivit Sveriges Konung efter sin adoptivfar och på 1820-talet moderniserade han Rosersbergs slott. I Hoglandsalen hade Karl XIII rest ett äreminne över sig själv, hjälten från slaget vid Hogland 1788 i Gustav III krig mot Ryssland.

Hoglandssalen är en matriarkalisk solennitetssal med krigets attribut överallt i den fasta inredningen, medaljonger och stuck, dramatiskt draperade gardiner i svenska flaggans färger och Louis-Jean Desprez storslagna målning av sjöslaget. Möblerna bestod av dynor utmed väggarna. Karl XIV lät komplettera möbleringen med ett stort antal enkla stolar av Åberg i polerad björk. Klädseln är idag sekundär, sannolikt var de blå som de övriga textilierna.

Vid tillfället var nog stolarna hypermoderna i sin sparsmakade empire-funktionalitet. Dessutom kanske de uppfattades som nationalistiska i sin svenska björk istället för importerad mahogny. Om dessa skrev Harriet Fahlberg i *Gods & Gårdar* nr 2,2003, i artikeln ”Strävan efter det perfekta”: ”Om det tillåts en personlig åsikt så är (Åbergs stol) en absolut favorit; enkel, elegant och opretentiös”.

I slottets matsal placerade Karl XIV en lång soffa av Åberg under Belangers landskapsmålning utmed rummets kortsida, väl synlig från trapphuset. Denna är fortfarande klädd i röd original bombasin.

Tyvärr har man flyttat stolarna från Hoglandssalen till matsalen. Dess nu grönrandiga enkla klädsel passar inte in i sin nya omgivning. (De stolar som tidigare stod i matsalen flyttades för att möblera Prins Eugens Waldemarsudde tillsammans med andra möbler från slottet.)

Stolarna och Åberg har varit nämnda i flera verk om Rosersberg och de Kungliga Slotten som t.ex. Allhems ”Slott och Herresäten i Sverige”, ”Neoclassicism in the North” (på svenska ”Nyklassicism i Norden”) och ”Rosersbergs Slott” i den av Byggförlaget aldrig fullbordade serien om våra Kungliga Slott.

I Husgerådskammaren finns åtskilliga andra möbler gjorda av Åberg magasinerade såsom spelbord, nattygsbord, byråer och sekretärer. Eftersom möblerna på Rosersberg var bekostade med kungens privata medel saknas ofta uppgifter och räkenskaper.

Jag har ärvt några möbler av Åberg efter min farmor. Den intressantaste är kanske ett spelbord, eftersom det inte är av björk. Den är av sydasiatisk eukalyptus, dvs. sockerki, en alldeles särskilt Karlskronitisk möbel med andra ord!

Enligt Sylvans Standardverk ”Stolen Guldålder, Stolar & Stolmakare i Sverige 1650-1850”, så har en grupp etiketterade möbler av Åberg sålts på Norrköpings Auktionsverk och Bengt skall ha utfört signerade stolar, fåtöljer och en soffa till skalden Per Daniel Amadeus Atterbom. I Sylvans bok återges även Bengts etikett. (Under empiretid blev tyvärr möbelsignering allt mer ovanlig. Om de alls signerades blev det ofta med påklistrade (och lättförstörda) pappers-etiketter.)

Den karakteristiska ryggbrickan på Rosersbergsstolen känner man igen från åtskilliga stolar från denna tid och senare. Man undrar om det var Bengt som var upphovsman till originalet. Varför inte? På Karla-Antik på Karlavägen i Stockholm såldes i december 2008 sex stolar från familjen Nordenskiölds gård utanför Kalmar (Nils Gustav Nordenskiöld levde 1792-1866 vilket gör honom till en möjlig inköpare av en då ny möbel). De är likadana som Rosersbergsstolarna. Produktionen av samma möbel som man sålt till Kungen borde ha varit stor.

Vi vet ännu inte när Bengt Åberg gick bort. Han borde ha varit en mycket gammal och tillbakadragen man. Det finns säkert mer att ta reda på. Kanske kan jag komma tillbaka när det finns mer att skriva om! Till dess skulle jag vara mycket tacksam om de som känner till mer om Åberg och hans alster hör av sig till Föreningen Gamla Carlsrona.

Tack till Ursula Sjöberg, Kungl Husgerådskammaren och Leif Carlsson, Länsmuseet!
Stockholm, november 2008

Lars Lindahl

Inbjudan till Årsmöte

Torsdagen den 26 mars 2009

Klockan 18.30

i Stadsbibliotekets Hörsal,

Borgmästaregatan 8. OBS! Lokal!

Alla medlemmar hälsas

Varmt Välkomna!

Förord

Åsa Håkansson är känd för våra läsare både som årsboks författare och medarbetare i bladet. Bl.a. har Åsa berättat om sin farfar, den kände karlskronaköpmannen Alfred Håkansson. I nr. 2:2003 skrev Åsa, som har ett förflutet som journalist, om långöbroarna, under rubriken ”Våra broar”. Det var del ett av ett fristående material jag fick använda som jag önskade då jag hade plats över. Nu kan det väl vara hög tid för del 2.

Redaktören

Våra broar - Ekholms- och Saltöbroarna

Av Åsa Håkansson

I slutet av 1800-talet var trångboddheten i Karlskrona enorm. Frukant svår. Man kan knappast i våra dagar tänka sig hur folk, knappt mer än två generationer tillbaka, bodde. År 1900 hade Karlskrona 24000 invånare och det var inte ovanligt att en familj som disponerade en lägenhet på ett rum och kök hade flera personer inackorderade i både sovplats och mat.

I denna situation erbjöd sig familjen Wachtmeister att sälja Ekholmen, som ingick i fideikommisset, till stan för 5000 kronor, ett kvadratmeterpris på 25 öre. Det tog några år att genomföra affären och fastställa stadsplanen för Ekholmen – men 1905-1906 byggdes en bro mellan Björkholmen och Ekholmen med en bredd av 8,6 meter och ett spann på 9 meter. Den hade stålbalkar som fästern men en farbana gjord av trä.

Det dröjde ända tills 1931 innan den sista tomten var bebyggd på Ekholmen. Under första världskriget var det många Trossöbor som höll sig med en egen ko på Ekholmen. Så ock min morfar. Dock skötte hans äldsta dotter om mjölkningen. Hon använde inte bron utan rodde en eka två gånger om dagen, tvärs från Fiskbron ut till Ekholmen.

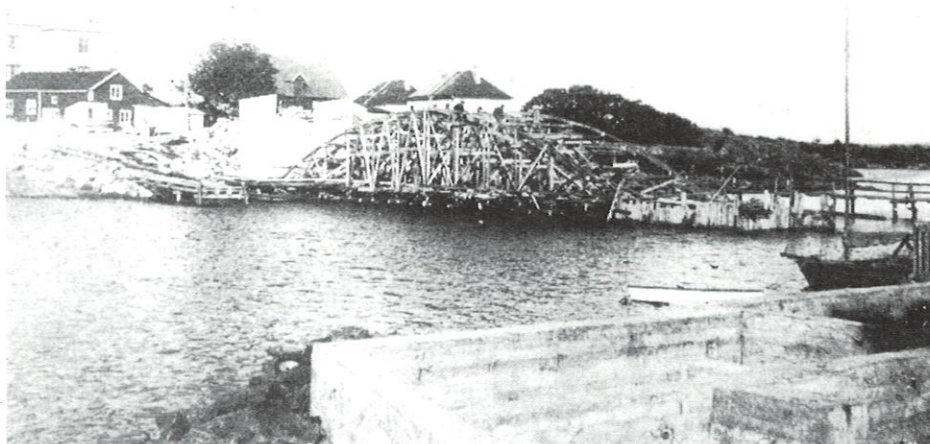
Hemmandet Saltö ingick också i fideikommisset och bestod förutom Saltö även av Dragsö, Degerskär och Höga Holm.

På Saltö fanns vid sekelskiftet 1800-1900 endast det bostadshus som beboddes av bonden som brukade hemmanet Saltö. Stan och greven var överens 1906 att stan skulle köpa Saltö för en köpeskilling på 75000 kronor = 22 öre kvadratmetern. Det tog 7 år innan Kungl. Maj:t beviljade att fideikommisset styckades. Det första nya huset på Saltö blev inflyttningsklart först i oktober 1918.

Någon bro till Saltö fanns inte utan de allra första hyresgästerna fick till en början ro sig hem. Visserligen togs beslutet om att bygga en bro samtidigt med beslutet att bygga bostäderna. Till en början anlades en provisorisk gångbro av trä mellan Ekholmen och Saltö. Den bron skulle betjäna arbetarna som bodde på Saltö – men också de arbetare som byggde den riktiga, permanenta Saltöbron. Detta bygge startades 1918 och provbelastades först 1920 och kunde därefter tagas i bruk.

Flygfoto över Björkholmen –Ekholmen från tidigt 1920-tal, med den då nybyggda bron till Saltö. T.v. om Ekholmsbron ser vi den omgärdade Lilla Holm intill vilken en träbrygga leder ut till det på sin tid livligt frekventerade kallbadhuset.

Foto från 1919 som visar Gamla Saltöbron under byggnad. Längst till höger kan man se den enkla träbron som var första förbindelsen mellan öarna. Husen på Trossögatan, t.h. bakom bron, var inflyttningsklara 1 april 1919. T.v. om dessa ladugården och längst t.v. det gamla gästgiveriet som fanns på Saltö. Centralhuset, den större byggnaden i bakgrunden var inflyttningsklar 1 oktober 1918 och revs i augusti 1985.

Saltöbron var väsentligen annorlunda än övriga broar i Karlskrona. Den gjöts i betong i en s.k. trelänksbåge och hade kraftiga fästen av betong. Själva spannet var 30 meter och bredden 6 meter. Högsta höjd under bron var 6,75 meter – en imponerande höjd för sin tid och betingad av att marinen krävde fri höjd för vissa av sina båtar. Totalt kostade bron 118500 kronor att bygga – av detta fick staden 52600 kronor i bidrag från staten.

Denna Saltöbro klarade trafiken på den alltmer bebyggda Saltö i hela 45 år. Under 1950-talet krävde framförallt näringsidkarna på ön att antingen skulle bron breddas eller ett helt nytt bygge genomföras. Samtidigt diskuterades också att ge Karlskrona en helt ny infart, Västerleden, som via Nättraby/Sjuhalla skulle gå över Ramsö Dragsö-Saltö, och in till centrum.

Detta genomfördes aldrig men kravet på bättre broförbindelse till Saltö överlevde. Arbetet med den nya Saltöbron började i december 1963 och bron öppnades 24 juni 1965. Det tog alltså ungefär lika lång tid att bygga denna nya bro som det tagit att bygga den gamla. Men den nya bron är 73,5 meter lång, har tre stora spann, är nästan 12 meter bred och har en segelhöjd på omkring 20 meter. Så nog hade brobyggen effektiviserats under de 45 år som gått mellan de båda byggena!

Den nya Saltöbron kostade 2,4 miljoner kronor - ävenledes priset det en modernisering jämfört med 1920. Också Ekholmsbron är numera av betong. Den gjutningen skedde 1974.

Saltösund med Nya Saltöbron sedd från Björkholmen Hela Lilla Holm försvann med brobygget. Foto Gunnar Ekström.

Källor:

Saltö Ekholmen, skrift framtagen av en studiecirkel 1985. Cirkeldeltagarna var bosatta på Saltö och Ekholmen och cirkeln ingick i TBV:s studieverksamhet. De 2 första bilderna i art. är hämtade ur skriften.

Karlskrona stads historia, Janrik Bromè 1934 och Karlskrona 300 år, Agnes Wirén, 1986.

Observera – att tänka på!

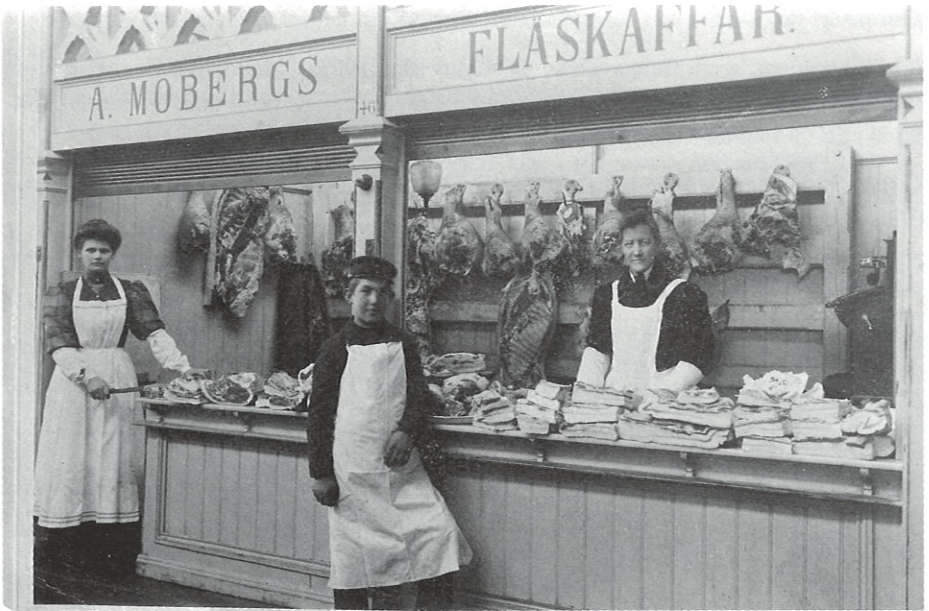
Bäste medlem, firman som handlägger vår medlemsmatrikel stryker automatiskt de medlemmar, som ej betalat sin medlemsavgift före den **30 april 2009**. Ni får i det fallet ej nummer 2 av medlemsbladet. Vållar detta något problem, kontakta oss på 0455-101 91 eller telefonsvarare 101 90.

Bildsvep från Karlskrona Saluhall

Bilder och gamla vykort som nedanstående, visande Saluhallen från utsidan finns det mycket gott om. Däremot är det ovanligt med interiörer från denna underbara byggnad. På nästa uppslag kommer därför fyra bilder från min samling som jag hoppas betraktaren ska tycka är intressanta.

Lars-Olov Stenberg

A. Mobergs Fläskaffär hade försäljningsplats nummer 46 i Saluhallen

A.G. Anderssons Charkuteri vid plats nummer 30

Sture Holmquist & Co på plats nummer 31

Stora Bageriet hade plats nummer 27

Apotekare Salomon Adrian Smith (1795-1856)

Apoteket Tre Kronor i Karlskrona

Förord av Karin Wall Benesch

Apotekare Salomon Adrian Smith innehade under åren 1832-1857 Apoteket Tre kronor, som var beläget i den då nybyggda fastigheten i hörnet Ronnebygatan/Borgmästaregatan. Samma lokal disponeras idag av Waynes Coffee. Apotekaren var också ”possessio-nat å” Agdatorps gård i Nättraby.

Salomon Adrian Smiths föräldrar var handlaren och sjökaptenen Rutger Smith från Strömstad och hans hustru Margareta Stiegler från Uddevalla. Paret var bosatt i Strömstad och fick fjorton barn, varav tio levde till vuxen ålder.

Fyra av Rutgers och Margaretas söner blev huvudmän för var sin gren av släkten Smith, varav Salomon Adrian blev ”klanchef” för den Tredje grenen. Deras yngsta dotter var den kända författarinnan Emilie Flygare-Carlén.

Nedanstående artikel ingår som ett av flera kapitel i en större släktkrönika och är skriven år 1960 av apotekarens sonson Gustaf Smith. En av vår förenings medlemmar, bosatt i Göteborg, har fått tillgång till materialet av sin granne Leif Smith, som tillhör den Andra grenen. Vi återger artikeln i sitt ursprungliga skick.

Apoteket Tre Kronor i korsningen mellan Ronnebygatan och Borgmästaregatan på ett vykort från tiden omkring år 1900.

”Klanchefen” Salomon Adrian och hans öden

av Gustaf Smith

Salomon Adrian Smith, som var född den 26 maj 1794, blev ”anfader” för släktens tredje gren och var Rutger och Margarethas nionde barn.

Ett vackert miniatyrporträtt i mitt hem, av klädsel och utseende att döma troligtvis utfört i mitten av 1830-talet, kanske såsom fästmansgåva, visar en man i sina bästa år med mörkbrunt, lockigt hår, bruna ögon, markerade ögonbryn, mörk skäggbotten, kort överläpp och en liten, bestämd mun. Man ser att det döljes mycket av temperament och humör bakom den klara blicken.

Den lille Salomon växte upp i Strömstad men tycks, liksom bröderna, ha längtat ut till större förhållanden.

Efter skolgång i hemstaden finner vi honom år 1809 vid 14 års ålder som elev vid apoteket Enhörningen i Stockholm, där högtsalig konung Gustaf IV Adolf då från sitt slottsgemak blickade ned på sitt mer eller mindre trogna svenska folk. Det var samma år som Sverige avsatte och landsförvisade sin regerande monark.

Denna omstörtande händelse torde dock näppeligen ha inverkat på unge Salomons levnadsbana, ty sex år senare, den 21 augusti 1815, absolverade han farmacie studiosi-examen under konung Carl XIII:s regering.

Efter examen följde konditioner å apotek i Norrköping, Örebro och Stockholm samtidigt med fortsatta fackstudier, och den 28 oktober 1819 avlade han i huvudstaden fullständig apotekarexamen å amiralitetsapoteket Götha Lejon i Karlskrona. Denna stad skulle han sedan komma att bli trogen intill sin död.

Karlskrona var denna tid en stad i stark utveckling icke minst genom det växande marina inslaget. De stora Napoleonkrigen var nyss avslutade, Östersjön hade varit skådeplatsen för åtskilliga krigshändelser, och konung Carl XIV Johan insåg förvisso värdet av en stark örlogsbas i Blekinge skärgård.

Även i staden Karlskronas enda apotek växte omsättningen för varje år och måhända även Salomons inkomster.

År 1829 erhöll **Moses Söderström** i Karlskrona nya apoteksrättigheter, och samma år började man att i hörnet av Ronneby- och Borgmästaregatan uppföra ett nytt apotek ”Tre Kronor” med lilla riksvapnet som emblem.

Apoteksbyggnaden med sitt branta takfall, sina tvenne torn och sin utsikt över Fiskarehamnen står alltjämt kvar, ehuru delvis moderniserad. Salomon, som från början var intressent i bygget, inköpte det moderna apoteket, på vilket han den 31 mars 1832 erhöll personligt privilegium. Han var då 37 år och väl anskrivnen i den blomstrande sjöstaden, där han som ungarl var en eftersökt kavaljer i de förmögna köpmanshusen. Det var gott om unga damer i Karlskrona. Officerare och kadetter från Flottan eller ”Kongl. Marinregementet” var uppskattade kavaljerer på balerna, men många kanske lika fat-

tiga som dansanta. Inom amiralitetet och Flottans civilstat fanns också en hel del unga trevliga herrar.

Stadens köpmannasocietet var till stor del ganska burgen, och järnhandlare, skepps-fournerare och viktualiehandlare gjorde goda affärer med Kongl. Maj:t och Kronan.

Salomon Smith hade goda vänner både i det ena och det andra lägret. Alltsedan ungdomen hade han arbetat hårt och tidigt stått på egna ben. Från föräldrahemmet hade han fått föga hjälp, ty barnaskaran var stor och tillgångarna försämrade. Men det hade gått Salomon väl i händer, och när han 1832 blivit välbeställd apotekare med egen rörelse, var tiden inne att börja tänka på ett eget hem.

En god vän till Salomon blev handlanden Anders Balck, far till ”idrottsgeneralen” Victor Balck och död vid 83 års ålder år 1889. De båda vännerna gjorde bekantskap med en familj Hagström, där det fanns två glada och söta döttrar. Fadern **Carl Gustaf Hagström**, var kammarskrivare och revisor vid Flottans varvskontor, modern hette **Eva Catharina Humbla**. De båda herrarna blev intagna av de pigga flickorna, och slutet på historien blev att handlanden Balck giljade till den ena av döttrarna och apotekaren Smith till den andra.

Den 21 november 1834 stod bröllopet mellan den 39-årige Salomon och den 25-åriga mamsell Hilda Dorothea Hagström, född den 2 december 1809.

Det 22-åriga äktenskapet blev lyckligt, och Salomons stundom heta lynne mildrades i regel av hustruns lugna och harmoniska sinnelag. Farmor kom att överleva sin make i ej mindre än 41 år och avled, 87-årig, den 5 juli 1897.

I äktenskapet föddes tre döttrar och sex söner, av vilka en flicka och en gosse avled mycket tidigt.

Här följer de sju som nådde mogen ålder.

Hilda Margaretha Catharina,	f. 15/9 1836,	död 10/2 1918
Sally Carolina,	f. 23/1 1838,	död 21/8 1931
Sten Axel,	f. 10/11 1840,	död 25/3 1874
Paul Gustaf,	f. 9/1 1842,	död 23/3 1906
Carl Edvard,	f. 12/7 1843,	död 25/7 1928
Otto Wilhelm,	f. 21/3 1846,	död 12/4 1928
Emil Albin,	f. 23/3 1848,	död 2/12 1923

Farföräldrahemmet blev ett patriarkaliskt och trivsamt hem, där barnen uppfostrades i gammaldags sträng anda. Min far brukade berätta att barnen som små måste stå vid matbordet – ett kanske praktiskt system. Flickorna var lugna och lättfostrade, men de fem rustibussarna krävde nog rejäla uppfostringsmetoder. Pojkarnas stora intresse var naturligtvis sjön och örlogshamnen, och där insöp de tidigt Karlskronapojkens kärlek till havet, varvet, skärgården och de ståtliga örlogsfartygen. Klemiga var pojkarna ej heller; enligt gammalt bruk skulle alla pojkar bada på Valborgsmässoafton, även om

vattnet var mer än kylslaget. På somrarna bodde familjen på sommarnöje i Nättraby, först på Hofgården och sedan på Postgården. År 1851 inköpte farfar Agdatorps vackra gård av en amiral Gyllengranat. Gården var 11/2 mantal och husen välbyggda. Jag besökte Agdatorp senast i september 1952. Gården ligger på den bördiga slätten, ungefär en mil nordväst om Karlskrona, inbäddad i lummig grönska. Corps de logieset är på senare år helt moderniserat. I våra dagar kommer man dit även per järnväg, men på farfars tid måste man anlita apotekargårdens frodiga hästar för att under halvannantimmes landsvägsresa följa Ronnebyvägen mot Agdatorp och Nättraby kyrka. Denna gamla kyrka har ett underbart läge invid den idylliska Nättrabyån, som under lummiga pilar stilla flyter ned mot havet.

Agdatorps gård utanför Nättraby på vykort något av de första åren på 1900-talet. Denna byggnad brann ned 1915 och ersattes av den byggnad som finns där idag.

På kyrkogården har farfar sin plats, graven intill Vitus Anderson, ”Karlskrona stads grundläggare”.

Under de fem år, 1851-1856, som familjen bodde på Agdatorp, fick pojkarna undervisning av informatorer. En av dem var **Carl Agardh Westerlund**, sedermera rektor i Ronneby.

Sommaren 1853 utbröt i Karlskrona en häftig koleraepidemi, som fick en explosionsartad spridning och krävde över tusen dödsoffer. Veterligen blev ingen av familjen Smith offer för den hemska farsoten; kanske bodde man under tiden ute på Agdatorp. Freda-

gen den 4 november 1853 förklarades staden fri från "cholera morbus", och samma dag hölls ett gripande Te Deum i Trefaldighetskyrkan.

I september 1853 prövade de fyra äldsta pojarna in i Karlskrona högre allmänna läroverk, där den bistre rektor **Carl Anders Rääf** regerade. Min far brukade berätta att rektorn plögade avsluta sitt tal vid våravslutningarna sålunda: "Och så, lärjungar, vill jag särskilt lägga er på hjärtat tre saker. De är lätta att komma ihåg, ty alla tre börjar på "F", nämligen, Flit, Förnöjsamhet och - hm - goda seder!"

Åren gick. Sitt blomstrande apotek sålde farfar år 1851 till apotekaren Kraak, far till överste **Eduard Kraak** som åren 1916-1918 var min regementschef i Skövde.

Farfar förlorade under sina sista levnadsår synen så mycket, att han skaffade sig en ledhund, en newfoundländare, som ömt och trofast lotsade sin älskade husbonde förbi de fätaliga riskmomenten i Agdatorps omgivning. En gång då han lekte med hunden, fick han ett litet bett i benet. Såret, som farfar först nonchalerade, blev elakartat och han fördes in till stadsvåningen, som låg vid Ronnebygatan mitt emot dåvarande landshövdingeresidenset. Snart inställde sig kallbrand, farfar ville ej vara med om amputation, och den 16 oktober 1856 avled han stilla, 61-årig.

Salomon Smith var en dugande man. I sin krafts dagar var han mycket anlitad i stadens kommunala värv, där hans redbarhet, noggrannhet och praktiska syn vann stor uppskattning, samtidigt som hans koleriska läggning spelade honom mångt spratt. Han hade börjat sitt liv med två tomma händer. Genom träget och framgångsrikt arbete efterlämnade han en förmögenhet om cirka 200.000 riksdaler rmt, en på den tiden icke oansenlig summa.

Hans jordfärd blev ståtlig; kistan seglades i en flottans bark från Karlskrona upp för Nättraby å till Nättraby kyrka, där en stor skara begravningsgäster mötte. Korallerna utfördes av K. Marinregementets musikkår.

I ett litet personhistoriskt arbete från Karlskrona: "Historiska Skizzer och Silhouetter" har pseudonymen "Larifari" alias prosten **L. Feuk**, tecknat ett antal biografiska bilder av kända Karlskronabor, däribland av Salomon Adrian Smith.

Han skriver:

"Om det är sanning att den omgivande naturen inverkat på barnets fantasi, där det växer upp, så hade även Smith från barndomen tagit intryck av den romantiska naturen i skärgården. I ännu högre grad gällde det om hans syster, den snillrika författarinnan Emilie Carlén. Båda hade av skärgårdsnaturen erhållit inspirationerna i faddergåva. Livligheten hos Smith gränsade stundom till uppsluppenhet, men urladdade sig dock endast i humoristiska infall. - - Han ägde en viss fyndighet i sitt uttrycksätt. Aldrig blev han någon svaret skyldig. Självs kunde han surprenera med sina infall, men lät aldrig surprenera sig av någon annan. - - Apotekare Smith ägde även musikalisk begåvning och spelade violoncell. Han tillhörde det välrenommerade musiksällskapet i Karlskrona och intog ett framstående rum inom den musikaliska kretsen."

Ja, musiken var, liksom i föregående generationer, hemmets största glädje och förströelse. En annan hobby hade farfar, nämligen att samla mynt. Han var en betydande numismatiker och hade lyckats hopbringa en samling av både utländska och framför allt skandinaviska mynt, skådepenningar och polletter till ett antal av över 9.000.

Vid farfars död stod farmor ensam med sina sex barn, dottern Sally som dock var 18 år, samt fem pojkar, den äldste 15 och den yngste 8 år. Den äldsta dottern Hilda hade den 26 maj samma år gift sig.

Agdatorp försåldes till en löjtnant **Weijdling**, men den av amiralitetskassören Östergren inköpta fastigheten vid Ronnebygatan behöll farmor.

Jag har i mitt hem ett vackert porträtt i olja av farmor, målat av Jacob Silvén år 1886. Det framställer en liten 77-årig dam sittande i sin arbetsstol med stickningen i händerna samtidigt som hon studerar systersonen Victor Balcks ”Tidning för idrott”. Hon måste ha varit förtjusande i sin ungdom.

Farmor var ett verkligt energiknippe, och den svåra uppgiften att fostra de fem pojkarna löste hon med omväxlande kraft och godhet. Hon bevarade det gamla hemmet i Karlskrona, dit sönerna år efter år återvände, sedan de lämnat hemmet, och där de alltid var lika välkomna med barn och blomma.

Som ekonomin efter farfars död var ganska god, kunde farmor tillbringa ett lugnt och trivsamt liv nere i Karlskrona, där hon hade alla sina vänner. Undan för undan drog barnen ut från hemmet, även dottern Sally gifte sig, och sönerna sökte sig till olika levnadsbanor. Tio år efter makens bortgång var hon ensam i det gamla hemmet. Men hon följde in i det sista sina barns öden med en mors offrande kärlek, och hennes största glädje var att besöka dem i deras egna hem. En vinter, kanske flera, slog hon sig ner i en möblerad våning i Stockholm under vintersäsongen för att vara närmare några av sina barn och svägerskan Emilie Flygare-Carlén. Hon bodde vid Drottninggatan, som då för tiden var huvudstadens förnämsta gata.

Och åren gick. I det längsta bevarade farmor sin både andliga och kroppsliga vigör, men i 80-årsåldern började hennes syn att avtaga och livet skänkte henne ej samma glädje som förr. Nära 88-årig avled hon den 5 juli 1897, mätt av år. Hon föddes samma år som Gustaf IV Adolf avsattes och hann sedan uppleva fem konungar. Farmor begravs på Karlskrona nya kyrkogård.

Hilda Smith var en typisk blekingeflicka, livlig och öppen, snarfyndig och praktisk samt med ett strålande humör, icke minst i vardagens enahanda. Sitt stora hem skötte hon med outtröttlig omsorg, och barnens fostran kom på grund av makens förtidiga död att till största delen vila på henne.

Själv minns jag den lilla vänliga gumman med stor tacksamhet, och hon var alltid lika välkommen i mitt föräldrahem, där hennes mjuka Karlskronadialekt trivsamt kontrasterade mot vårt Stockholmska idiom.

Den som väntar på något gott...

Bilden från sommaren 2007 är insänd av hängivne medlemmen och vännen Bengt Andersson, bosatt i Malmö, men alltid Västeruddare i hjärtat.

....har väntat alldeles för länge! Ge bort ett medlemskap till Dina nära och kära, det blir alltid välkommet. Dagens ungdom vet inte mycket om hur det var och såg ut i Karlskrona förr. Med fler medlemmar, kan vi både göra mer för bevarandet och dokumentera det förflutna väl